

A MEZŐGAZDASÁG JELENE, A JÖVŐ MEZŐGAZDASÁGA HÁROMSZÉKEN

Háromszék, Kovászna megye földrajzi fekvése

Háromszék, a mai Kovászna megye (románul: *Județul Covasna*) Erdély délkeleti részén helyezkedik el, a 25°32' és 26°18' keleti hosszúságok, valamint a 45°32' és a 46°18' északi szélességek között. A Kárpát-medence legkeletebbre fekvő megyéje. Székhelye Sepsiszentgyörgy.

Földrajzi értelemben Kovászna megye megközelítőleg Románia közepén helyezkedik el, a Keleti-Kárpátok ívének belsejében. Szomszédai: keleten Bákó, Vrancea és Buzău, délen és nyugaton Brassó, északon Hargita megyék.

Kovászna, a maga 3 710 km²-es kiterjedésével az ország egyik legkisebb megyéje, csak Ilfov és Giurgiu megyék kisebbek nála. Magassága 468 m-től (Ágostonfalva mellett) 1777m-ig (Lakóca csúcs) terjed.

Éghajlata

A megye elhelyezkedése és a domborzat jellegzetes hegyközi-medence topoklimát hoznak létre, szélsőséges hatásokkal. Gyakoriak és erőteljesek a hőmérsékleti inverziók, a minimum hőmérsékletek nagyon alacsonyak és a légmozgások enyhék. Az évi átlaghőmérséklet 7,1 és 7,6 °C között mozog.

A leginkább a hideg évszakra jellemző hőmérsékleti inverziók hatására a januári átlaghőmérséklet a medence alján ugyanannyi, vagy még kevesebb, mint a környező hegyekben, 1000 m fölötti magasságban.

Figyelembe véve Kovászna megye magasságát, a csapadékmennyiség kevés. Az évi átlag csapadékmennyiség 500–580 mm a medence alján és 700–800 mm a magas hegylábakon. Legkevesebb a csapadék télen: kevesebb mint 30 mm az alacsony részeken és 130 mm a hegylábakon, a minimum februárban van (20 mm). A május–augusztus közti időszakban hull a legtöbb eső (több mint 80–100 mm), júniusi csúccsal. A megye egészét tekintve érezhető a csapadékmennyiség csökkenése nyugatról kelet felé, a Kézdivásárhelyi-medencében évi átlagban 50–75 mm-el kevesebb mint a Baróti-medencében.

A helyi környezet domborzata jelentősen befolyásolja a légmozgásokat is. Így, a keleti oldalon az északi és az észak-keleti irányok dominálnak, a nyugati oldalon a nyugati és az észak-nyugati irányok. A legerősebb szelek a domináns szélirányokból fújnak. Kézdivásárhelyen, a Nemere nevű észak-keleti szél évi átlag sebessége 5,1m/s (18,36 km/h). Általában az átlagsebességek minden irányból meghaladják a 2 m/s-ot.

Talajai

A talajtípusok a domborzati lépcsőknek, a különböző lerakódások ásványi összetételének, az éghajlati feltételeknek stb. megfelelően alakultak. A magas hegylábakat, a tölgy, bükk, valamint a bükk és tölvevelű erdők alját, a nedves klímát (évente nagyobb mint 750 mm) kedvelő barna, agyagos, luvikus talajtípusok borítják. Ugyancsak a medence magaslatain, a hegyes vidék közelében az eumezobázikus barna talajok az elterjedtek.

A glacsizokat és az alacsony hegylábakat általában humuszban gazdag, több mint egy méter mélységig lenyúló kambikus csernozjom fedi, s ezek a megye legtermékenyebb földjei. Ez a talajtípus található a Feketeügy medencéjében és a Sepsiszentgyörgyi medence Szépmezőnek nevezett részén. Ugyancsak ezeken a teraszokon található meg a luvikus és gleizált, barna talajtípusok is. (MIHAI – PANAITAE 1987.)

A talajok állapota

A talajok állapota megyénkben folyamatosan romlik. Ennek okai részben természeti tényezőkre, részben pedig az ember brutális beavatkozására – a gyomirtók, műtrágyák okozta szennyezettség, valamint az árvizek és földcsuszamlások okozta eróziók (a tarolások, valamint az elhanyagolt gátak miatt) – vezethetők vissza.

Elszomorító az a tény, hogy Kovászna megyében 34695 hektár termőföld felszíni vagy mélységi erózió van kitéve, 16600 hektáron mocsarasodás, 22849 hektáron pedig magas talajvíz észlelhető, ami összesen 74144 ha termőföld minőségét érinti kedvezőtlenül, tehát a teljes mezőgazdasági terület 39 százalékát. Természetesen, ezek a degradálódások a környezeti negatív hatásokon túl, gazdasági szempontból is súlyos veszteséget jelentenek, egyrészt a termelékenység csökkenése, másrészt a meliorációs munkálatok költségessége miatt.

Mezőgazdasági területek

A megye mezőgazdasági földalapja 186.416 ha, azaz a megye összterületének 50,3 százaléka. Ennek 53 százaléka legelő, 46,3 százaléka szántó és a maradék 0,7 százaléka gyümölcsös. Tulajdonjogilag a mezőgazdasági összterület 95,4 százaléka magánterület, és csupán 4,6 százaléka van állami tulajdonban.

A mezőgazdasági területek típusainak százalékarányos megoszlása a domborzat sokszínűségét, ugyanakkor a megye öt kistérsége gazdasági jellegének eltérő voltát is hangsúlyozza. Amíg a Sepsiszek, Felsőháromszék és Orbai kistérségben a szántóterületek kiterjedtebbek, Erdővidéken és a Bodzák vidékén a legelők és kaszálók az uralkodók.

A mezőgazdaság jelene, a jövő mezőgazdasága Háromszéken

A székelyföldi és ezen belül a háromszéki gazdálkodást elemezve elsősorban a birtokszerkezet sajátosságát, a birtoktestek méretét kell megvizsgálni, hiszen ez határozza meg az alkalmazott termesztési rendszereket, technológiákat.

Az 1989. évi romániai rendszerváltás utáni években az agráriumban teljes szerkezetváltozás történt ország szinten és ez alól Székelyföld sem volt kivétel. A volt MTSZ-eket és Állami Gazdaságokat teljesen felszámolták, néhol még az épületeket is lebontották és szétosztották, vagy elkótyavetelték. Szerencsésebb esetben sikerült úgy privatizálni ezeket, hogy a felszerelések és ingatlanok megmaradtak és továbbra is a mezőgazdasági termelést szolgálták.

Ebben az időszakban zajlik le a mezőgazdasági területek ún. reprivatizációja, visszajuttatása a jogos tulajdonosoknak, vagy ezek leszármazottainak. A látszatra egyszerűnek tűnő folyamat később nagyon sok bonyodalmat és vizslyt keltett, pontosan a privatizációs jogszabály hiányosságai miatt. A birtoktestek mérete szempontjából ma már egyértelműen elmondható, hogy enyhén szólva felelőtlenység volt alkalmazni a 18/1991-es ún. földtörvény ama passzusát, amely megengedte, hogy a jogosan visszajáró földterületeket lehetőleg a régi helyükön lehet kimérni. Ezt a rendelkezést főleg Erdélyben és ezen belül Székelyföldön alkalmazták szó szerint. Természetesen ebben az ún. forradalmi hangulatban nem a józan ész, hanem az érzelem győzött, hiszen azok a gazdák, akiket egyszer már megfosztottak a tulajdonuktól féltek attól, hogy megint föld nélkül maradnak, ha azt nem a régi helyén kérik vissza.

Háromszéken mintegy 30 év után is érezhető, kézzel fogható ennek a folyamatnak a káros hatása. A tagosított területeket "sikerült" annyira szétnyírβάλni számos apró, ún. nadrágszÍj-parcellára, hogy szinte lehetetlen egy családnak a művelés szempontjából gazdaságosabb, nagyobb parcellákat kialakítani. Arról nem is beszélve, hogy mennyibe kerülne egy esetleges tagosítás.

Ilyen előzmények mellett és a fent említett 30 éves folyamat alatt alakult ki a háromszéki mezőgazdaság jelenlegi struktúrája is.

A 2002-es évi romániai általános mezőgazdasági összeírás szerint Háromszék, a mai Kovászna megye 186.416 ha mezőgazdasági területéből 89.911 ha szántó terület 90.503 ha (50,16%) a gyeppel elfoglalt terület. Ebből legelő típusú gyepek 52.756 ha (29,24%), kaszáló típusú gyepek pedig 37.747 ha (20,92%).

Ebből az összeírásból kiderül az is, hogy Háromszéken mintegy 55.212 gazdaságot regisztráltak, amiből 54.866 egyéni gazdálkodó a fennmaradt rész pedig valamilyen szervezeti forma volt. Az egy gazdaságra eső mezőgazdasági terület átlagosan nem haladja meg a 3,2 hektárt, az egy gazdaságra jutó számosállat pedig 1,8 db. körüli.

A megye mezőgazdasági területe a 2002-es évben 184.894 percellára oszlott, egy parcella megyei átlag nagysága 0,93 ha, az egyéni gazdák esetében 0,55 ha a jogi személyeknél pedig 28,96 ha.

A fenti adatokból is kitűnik, hogy a megye mezőgazdaságára jellemző a kis és közepes gazdasági méret és kevésbé dominálnak a nagy területtel rendelkezők. Annyit meg lehet állapítani, hogy a vizsgált időszakban Háromszéken a hagyományos termelési módot nagyobb mértékben alkalmazzák mint az intenzív, nagyüzemi technológiát. Azt pedig érdemes lenne külön tanulmányozni, hogy ez a helyzet mennyire jelent előnyt vagy hátrányt a térség számára, figyelembe véve a gazdasági, munkaerő - foglalkoztatási, környezetvédelmi, fenntarthatósági és egyéb tényezőket is.

A Kovászna Megyei Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Igazgatóság adatbázisát forrásként felhasználva készíttettem egy rövid kimutatást a térség mezőgazdaságának jelenlegi helyzetéről.

A 2019. évi statisztikai adatok szerint Kovászna megye mezőgazdasági területe a következőképpen oszlik meg:

Mezőgazdasági terület összesen: 186.172 hektár, amelyből:

- Szántó terület: 83.327 ha (44,75 %)
- Kaszáló: 41.321 ha (22,19 %)
- Legelő: 60.923 ha (32,72 %)
- Gyümölcsös: 611 ha (0,32 %).

A fentiekből kitűnik, hogy a 2002. évi helyzethez képest mintegy 11.741 hektárral gyarapodott a gyepterületek részaránya, miközben a szántó terület mintegy 6584 hektárral csökkent. A gyepterületek növekedése részben a hegy- és dombvidéken ugaron hagyott és időközben begyepesedett szántó és gyümölcsös területekből adódik. A gyenge minőségű és állandó vadkároknak kitett hegy- és dombvidéki mezőgazdasági területek művelése szántóként nem

kifizetődő, ezért a következő években is prognosztizálható a gyepterületek növekedése. Egyébként Kovászna megye mezőgazdasági területének 77 százaléka hegyvidéki övezetben található és ezért hivatalosan is hátrányos helyzetű övezetnek van nyilvánítva. Ebben a hátrányos helyzetű térségben az állattenyésztési szektorban várható számottevő fejlődés, figyelembe véve az ide irányított Uniós támogatási forrásokat is.

Az egyéni gazdaságok rangsorolása a megművelt területek szerint

1. ábra

Rangsor	0,5-1 ha	1-3, ha	3-5 ha	5-10 ha	10-50 ha	50-100 ha	100-500 ha	500-1000 ha	>1000 ha
Gazdságok száma	51	6599	2872	2290	1228	119	51	0	0
Terület összesen / ha	36	12214	11086	15785	22482	8267	7694	0	0
Átlag terület/ gazdaság	0,70	1,85	3,86	6,89	18,3	69,50	150,00		

Forrás: DADR (Kovászna Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság)

A fenti táblázatból megállapítható, hogy az egyéni gazdálkodók esetében szám szerint vezető szerepük van az ún. törpe gazdaságoknak (mintegy 50%), de ha megnézzük az általuk megművelt területek méretét, észrevehető egyféle területkoncentráció, ami a modernizációs folyamat egyik jele is lehet. Ebben az esetben talán az 10 - 50 hektáros üzemméret lehet gazdaságilag optimális, ami megfelel egy családi gazdaság méreteinek is.

A jogi személlyel rendelkező gazdaságok rangsorolása a megművelt terület szerint

2. ábra

Rangsor	0,5-1 ha	1-3, ha	3-5 ha	5-10 ha	10-50 ha	50-100 ha	100-500 ha	500-1000 ha	>1000 ha
Gazdságok száma	1	9	16	41	157	50	71	10	2
Terület összesen / ha	0,5	18	70	295	4045	3410	15351	6435	2335
Átlag terület/ gazdaság	0,5	2,00	4,37	7,20	25,80	68,20	216,21	643,50	1167,50

Forrás: DADR (Kovászna Megyei Mezőgazdasági Igazgatóság)

Kovászna megyére nem jellemzők a több ezer hektárt művelő ipari jellegű gazdaságok, ami a fenti ábrából is megállapítható. A gazdálkodó jogi személyek többsége a 10 - 200 hektáros tartományba sorolható, 500 hektáron felül 10 gazdaságot regisztráltak, míg 1000 hektáros gazdaságból csupán kettő van a megyében. Ennél a kategóriánál további nagy területkoncentráció a közeljövőben nem várható. Talán az 50 hektáros csoportnál lesz számottevő növekedés úgy szám szerint, mint terület szempontjából.

Érdemes megjegyezni, hogy ebbe a csoportba (jogi személyek) tartoznak Háromszék legmodernebb, legeredményesebb agrárvállalkozásai. Legalább 15 farmon természetesen európai technológiai szinten burgonyát, cukorrépát, gabonát és repcét. Ezek a gazdák a legújabb és legmodernebb gépekkel, felszerelésekkel rendelkeznek, a vállalkozók pedig jobbra a fiatalabb generációhoz tartoznak.

Még egy pár statisztikai számadat

Az országban fogyasztási céllal előállított hús mennyiségének 1,4 százaléka, a tejtermelés 1,8 százaléka származik Kovászna megyéből, míg az étkezési tojás előállítása terén Kovászna megye 0,6 százalékkal képviseli magát országos szinten.

Növénytermesztés terén 4 kategóriát elemeztem: gabona, cukorrépa, burgonya és zöldség. Az összgabonatermelésből Kovászna megye 1,27 százalékkal részesedik. Cukorrépa termesztése terén jobban áll a régió, hiszen az országos termelés 19,05 százaléka érkezik Kovászna megyéből. A burgonyatermesztés is jelentős hányaddal bír: Kovászna megye adja az országos termelés 9,25 százalékát.

Elemezve a háromszéki mezőgazdaság rendszerváltás utáni 30 éves fejlődését megállapítható, hogy a megye megtartotta agrár-jellegét, hiszen az aktív lakosság mintegy 30-35 százaléka ma is gazdálkodással foglalkozik. A hagyományos gazdálkodási módszer még pregnánsan jelen van a térségben, de az Európai Unió csatlakozás utáni időszakban érezhető egy erőteljes modernizációs folyamat, főleg a nagyobb területtel rendelkező egyéni gazdák és jogi személyek esetében.

A kevés területtel rendelkező gazdák főleg az idősebb korosztályhoz tartoznak, az ágazat kiöregedésének hatására középtávon az ún. létfenntartó gazdaságok lassan el fognak tűnni, a fennmaradó területek pedig nagyobb gazdaságokba koncentrálnak. Remélhetőleg ez nem vezet majd a hagyományos gazdálkodási forma teljes eltűnéséhez. A hagyományos gazdálkodást folytató gazdaságok egy része valószínűleg át fog térni öko-gazdálkodásra, főleg hegy- és dombvidéken.

Földrajzi, éghajlati és termőhelyi adottságai miatt a térség nem fog felzárkózni a nagy gabona, zöldség- és gyümölcsstermesztők sorába, de szinte minden feltétel adott a minőségi, növényi és állati eredetű termékek előállításához. Ebben az értelemben rengeteg a kiaknázatlan lehetőség főleg a hegyvidéki településeken.

A hagyományos gazdálkodási forma fellendítéséhez és megőrzéséhez azonban nem elég csupán az érintett gazdák jó szándéka és akarata, hanem szükség van egy konkrét támogatási programra is a szaktárca részéről. Képzésekkel, tudástranszferrel pedig a képző intézmények járulhatnak hozzá a gazdák szemléletváltásához.

A következő Európai Unió költségvetési időszakban (2021 - 2027) várható egy sokkal erőteljesebb fejlődés a megye mezőgazdaságában, úgy a növénytermesztésben, mint az állattenyésztési szektorban. Ez az időszak az innováció és a modernizáció időszaka lesz, hiszen - amint fentebb említettem - az Unió agrárversenyben csak azok a gazdák maradnak a pályán, akik képesek lesznek versenyképessé válni.

Orbán Miklós

okl. agrármérnök,

LAM Alapítvány, Illyefalva